

TÜRK KÜLTÜRÜNDE NEVRUZ

- Mete Han'dan Atatürk'e-

“Neuruz in the Turkish Culture -From Mete Han to Atatürk-”

*Abdullah ŞENGÜL**

ÖZET

Türk kültüründe Nevruz doğuş, diriliş anlamına gelir. Aynı zamanda baharın başlangıcı sayılır ve bir takvim değişikliğini anlatır. Türk kültüründe Nevruzun bir adı da Ergenekon'dur. En eski Türk kaynaklarından itibaren böyle bir kültüre sahip olduğumuz anlaşılmaktadır. Türk tarihinin her döneminde Nevruz varlığını devam ettirmiştir. Cumhuriyetle birlikte yerleştirilmeye çalışılan ulus bilincine bağlı olarak özellikle Atatürk tarafından Nevruzun daha geniş katılımlı kutlanması teşvik edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Kültürü, Nevruz, Atatürk, Cumhuriyet

ABSTRACT

In the Turkish culture, Neuruz means that birth or revival. At the same time it is considered the beginning of spring and indicates a change of calendar. In the Turkish culture, the another name of Neuruz is also Ergenekon. It is understood that we have got so kind of culture beginning from the oldest Turkish sources. Neuruz has maintains its existence at the every period of Turkish culture. Depending on conscious of nation which is tried to place with Republic, by especially Atatürk, it is encouraged that celebrations of Neuruz are made with wide participation

Key Words: Turkish Culture, Neuruz, Ataturk, Republic.

* Yard. Doç. Dr. AKÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
(asengul@aku.edu.tr)

I. Giriş

Tabiatla başa başa yaşayan ve toprağı “dört ana unsur”dan sayan Türkün düşünce sisteminde Nevruz, doğuş, diriliş anlamına gelir. Türk dünyasının tamamında yaygın olarak kutlanan Nevruz törenleri bahara duyulan özlemi anlattığı kadar, bir takvim değişikliğini de ifade eder. Bu takvime göre yılların ve ayların adları, hayvan isimlerine bağlı olarak söylenmiş ve yeni yılın başlangıcı olarak 21 Mart esas alınmıştır.¹

Burada dikkati çeken husus, "*baharın başladığı zaman*"dır. Türkler, bu takvim değişikliğini "*toprağın uyandığı gün*" ile özdeşleştirmişler; "*varoluş ve diriliş günü*" şeklinde algılamışlardır. Böylece Nevruzu yaratılış felsefesi diyebileceğimiz manevî bir kimlikle donatmışlardır.

Bu çalışma ile, “Nevruz”un Türk kültür hayatındaki yerine kısaca değindikten sonra, Mete Han’dan Atatürk’e uzanan süreçte, geleneksel Türk kültürü içinde “Nevruz”un ne şekilde kutlandığına bakmaya çalışacağız.

II. Türk Kültüründe Nevruz/Ergenekon Bayramı

Nevruz, Yenisey-Orhun çevresinden, Altaylara, oradan da Hun Türklerinin Avrupa’ya yürümesiyle Macaristan’a ve Balkanlar’a ulaşmış, 800’lü yıllardan itibaren Hazar’ın güneyinden Anadolu’ya ve Mezopotamya denilen bölgeye taşınarak daha geniş bir coğrafyaya yerleşmiştir.

İslâmiyet’i kabul etmiş olan Türk topluluklarında bu törenler, dinî öğreti ile çatışmamak için, *sürgün avı, toy, şölen, yuğ* vb. gibi âdetlerden biri olarak devam ede gelmiş, “*yeni yılın başlangıcı, yenilik, coşku, canlanma, uyanma, dirilme*” gibi nitelikleriyle günümüze bütün bir Türk dünyasının ortak kültür mirası olarak intikal etmeyi başarmıştır. En eski Türk âdetlerinden, bayramlarından biri olduğu bilinen Nevruz, kültürel iletişimin bir gereği ve sonucu olarak çeşitli kültür çevrelerinde farklı anlamlara gelmekte, farklı isimlerle anılmakta ve kutlanmaktadır. Çeşitli kaynaklardan hareketle bu isimlerden tespit edebildiklerimiz şunlardır:² *Nevruz, Navruz,*

¹ Güneş Yılı ile Ay Yılı arasında 13 günlük bir fark bulunduğundan, 21 Mart tarihi, bazı topluluklarda Mart dokuzu, 1-3 Nisan veya 21 Haziranda kutlanabilmektedir. En eski Türk takvimi olan "Oniki Hayvanlı Türk Takvimi"nde de yeni yıl 21 Mart gününde başlar.

² Bu törenler içinde kutlanan ve Nevruzla ilgili olduğunu düşündüğümüz başka terimler de vardır: Mart İpliği, İhya Gözleme, Hörfene, Hak Üleştirme, Saya Bayramı, Muştu Töreni, İldız (Yıldız) Sıçrama Zamanı, Çiğdem Eğlencesi, Çıkgör Eğlencesi, Hızır Nebi Törenleri, Koç Katımı, Kışyarısı, Hızır Orucu, Kabayele Karşı Gitme, Hıdırellez, Eğrilce, Sıçancık, Ekin Salavatlama, Taş Taşa Kuytu Olması, Kapı Pusma, Yeddi Levin Gecesi, Baca Baca, Uşak Bayramı Günü, İltefi Anı, Tahvil Saati, Ölü Bayramı, Kabir Üstü, Kalbur Üstü, Kara Çarşamba, Ahır Çarşamba Gecesi.

*Novruz, Sultan-ı Nevruz, Sultan-ı Navrız, Sultan Navrız, Nevruz Sultan, Sultan Nevruz, Navrez, Nevris, Naorus, Nauruz, Nöruz, Nävroz, Nävruz, Novruz, Noruz, Novroz, Navrıs Oyx, Nevruz Norus, Ulustın Ulu Küni, (Ulusun Ulu Güni), Ulu Küin, Ergenekon, Bozkurt, Çağan, Babu Marta, Kürklü Marta, İlkyaz Yortusu, Yengi Küin, (Yeni Gün), Yeni Yıl, Mart Dokuzu, Mart Bozumu, Mart Kıрма, Mart Dutması, Mart Bozması, Yılbaşı Tutmak, Mereke, Meyram, Nartukan, Nartavan, Isıakh Bayramı, Altay Ködürgeni, Çılğayak, Yılsırtı, Bereket Bayramı, Nevruz Çiçeği, Bahar Bayramı, Yörük Bayramı, Mevrıs, Yumurta Bayramı, Döldökümü, Yılbaşı Tutmak, Yıl Yenilendi, Kırklar Bayramı, Kış Bitti Bayramı*³

Toprağın kış mevsiminde yattığı ölüm uykusundan kalkması, ilkyaz ile yeniden dirilişi, Türk destanları içinde karşılığını Ergenekon'da bulmuştur. Nevruz kutlamalarının bir diğer adı da "*Ergenekon Bayramı*"dır. Bu isim geçmişten günümüze kadar hâlen çeşitli Türk boyları arasında canlılığını korumakta, aynı zamanda milletin destanların gücüyle birbirlerine olan güven bağını güçlendirmektedir. Ergenekon da böyle bir gelenektir. Ebulgazi Bahadır Han'ın *Şecere-i Türkî*'sinde naklettiği Ergenekon menkıbesi eski Çin kaynaklarının verdiği tarihî olayların bir yankısıdır.

Şecere-i Türkî'de bu olay şöyle anlatılır: "(...)İlhan'ın oğulları bu muharebede ölmüşlerdi, ancak en küçüğü olan Kıyan kalmıştı. Kıyan o sene evlenmişti. (...) Nüküz de henüz o sene evlenmişti. Bunların ikisi de aynı bölükten olan iki adama düşmüşlerdi. Muharebeden on gün sonra bir gece atlanıp karılarıyla beraber kaçtılar. Muharebeden evvel ordu kurdukları yere geldiler. Düşmandan kaçıp gelen dört türlü mal (deve, at, öküz ve koyun) buldular. Hasbihâl edip dediler ki: "Burada kalsak, bir gün olur düşmanlarımız bizi bulurlar, bir kabileye gitsek, etrafımız hep düşman kabilelerdir; iyisi dağlar arasında kimsenin daha yolu düşmemiş olan bir yere gidip oturalım." Sürülerini sürüp dağlara doğru yürüdüler. Yabanî koyunların yürüdükleri bir yolu tutup tırmanarak yüksek bir dağın boğazına vardılar. Oradan tepeye çıkıp diğer yanına indiler. Oraları iyice muayene ettiler, gördüler ki geldikleri yoldan başka yol yoktur ve o yol da öyle bir yol ki bir deve ve bir keçi bin güçlkle yürüyebilirdi; eğer biraz ayağı sürçse düşer parça parça olurdu. Vardıkları yer geniş ve bir nihayetsiz ülke idi; içinde akarsular, membalar, türlü otlar, çayırlar, meyveli ağaçlar, türlü türlü avlar vardı. Bunu görünce Tanrı'ya şükürler kıldılar. Kışın mallarının etini yer, derilerini giyerler, yazın sütünü içerlerdi. Oraya (Ergenekon) adını verdiler. 'Ergene'nin manası 'bir dağın kemeri', 'kon'un manası 'dik'tir; orası dağın kır (dağın en yüksek yeri) idi. Burada Kıyan ve Nüküz'ün oğulları çoğaldı. Kıyan'ın oğulları ötekinkinden daha çok oldu. Kıyan'ın

³ Bu terimlerden bazıları için bkz., (*Karşılaştırmalı Türk lehçeler Sözlüğü I* 1991: 648-649); (Genç 1997: VII).

oğullarına, Kıyat; Nüküz'ün oğullarının bir kısmına Nüküzler, bir kısmına da Dürlükün dediler. Kıyan diye dağdan şiddetle ve sür'atle inen sele derler. İlhan'ın oğlu güçlü ve tez bir adam olduğundan ona bu ismi vermişlerdi. 'Kıyat', 'Kıyan'ın cemidir. Bu iki kişinin nesilleri uzun bir müddet Ergenekon'da kaldılar. Çoğaldıkça çoğaldılar. Kabileler meydana geldi. (...) Dört yüz sene sonra kendileri ve sürüleri o kadar çoğaldı ki artık oralara sığmadılar. Bunun üzerine kenkaş (müzakere) ettiler ve "babalarımızdan işitirdik ki Ergenekon'un dışarısında geniş ve güzel bir memleket varmış, atalarımız orada otururlarmış. Tatar baş olup başka kabileleri bizim urukumuzu kırıp yurdumuzu almışlar. Artık Tanrı'ya şükür, düşmandan korkarak dağda kapanıp kalacak hâlde değiliz. Bir yol bulup bu dağdan göçüp çıkalım. Bize dost olanla görüşür, düşman olanla güreşiriz" dediler. Herkes bu fikri beğenip yollar aradılar. Mümkün olup bir yol bulamadılar. Bir demirci: "Ben bir yer gördüm, orada demir madeni var. Zannedersen bir kattır. Eğer onu eritirsek yol buluruz." dedi. O yeri gidip gördüler ve demircinin sözünü münasip buldular. Millete odun ve kömür vergisi saldılar. Herkes vergisini getirdi, bir sıra odun, bir sıra kömür olmak üzere dağın böğründeki çatlağa istif ettiler. Dağın tepe ve diğer yanlarına da odun ve kömür yığıldıktan sonra deriden yetmiş körük yapıp yetmiş yere kurdular; ateşleyip hepsini birden körüklediler. Tanrı'nın kudretiyle demir eriyip yükte bir deve geçecek kadar bir yol açıldı. O ayı, o günü, o saati belleyip dışarı çıktılar. İşte o gün Moğollarca bayram sayıldı. O vakitten beri bu halas günü Moğollar bayram yaparlar. (...)Bu güne çok itibar edip: "Zindandan çıkıp ata yurduna geldiğimiz gün" derler." (Ebulgazi Bahadır Han 1925: 35-38)

Ergenekon destanı, çoğu kaynaklara göre Büyük Hun Devleti döneminde teşekkül etmiştir. Hatta, Çian Ken'in M.Ö. 119 yılında, Çin imparatoruna sunduğu bir raporda, bu destandan söz ettiği bilinmektedir. (Aşa 2000: 14)

Büyük Hun birliğinin Çinlilerle birleşen bozguncu boyların hücumu ile dağılıp yok oluşu sırasında Altay Dağları çevresine göçen Gök Türklerin hikâyesi, destanda Kayıhanlı ve Dokuz Oğuzların göçü olarak anlatılır. Ergenekon Destanı bir bakıma, Gök Türkler'in doğuş destanıdır. Bu destan ilk defa XIII. asırda tarihçi Reşidüddin tarafından yazıya geçirilmiştir. Reşidüddin'in "Câmiü't-Tevârih" adlı kitabında kaydettiği bu rivayet, Farsça yazılmıştır. Efsane, bu eserde Moğollaştırılmıştır. XIII. asırda yazılan eser, Ebulgazi Bahadır Han'ın yukarıya bir bölümünü aldığımız *Şecere-i Türkî* adlı eserine kaynaklık etmiştir.

Nevruz ile ilgili tarihî bilgiler ise, *Kutadgu Bilig*⁴, *Divan ü Lûgat-it-Türk*⁵ gibi Türk kültürünün ilk yazılı kaynaklarından başlayarak Nizâmü'l-Mülk'te⁶, Melikşah'da⁷ hatta Çin kaynaklarında mevcuttur.⁸

⁴ Yusuf Has Hacıb'in *Kutadgu Bilig* adlı eserinde yapılan bahar tasviri, Türklerde baharın gelişinin bir bayram olarak kutlandığını göstermektedir: “toğardın ese keldi öT dün yili/ajun itgüke açtı uşmaç yolu / yağız yir yıpar toldı kafur kitip/bezenmek tiler d%nya körkin itip / irinçig çışig sürdi yazcı esin/yaruç yaz yana çurdi d%vlEt yasın / yaşıç yandı bolğay yana ornıT-a/balıç çuFruçındın çozı burnıT-a / çurımış yığaçlar tonandı yaşıl /bezendi yipün al sarıg kök çızıl / yağız yir yaşıl torçu yüzke badı / 𐰽𐰺𐰍 ay arçısı yaFtı taYğaç eFi / yazı tağ çır oprı töşendi yaFıp/itindi çoli çası kök al keFip / tümen tü çiçekler yazıldı küle/yıpar toldı çafur ajun yıF bile / 𐰽𐰺𐰍 ba yili çoptı ç𐰽𐰺𐰍 ranf𐰽𐰺𐰍 / yıFin/ajun barça bütrü yıpar burdı kin” (Yusuf Has Hâcib 1999: 23-24); Yukarıdaki metnin günümüz türkçesine çevirisini de Reşit Rahmeti Arat yapmıştır: *Şarktan bahar rüzgârı eserek geldi; dünyayı süslemek için, cennet yolunu açtı. Kâfûr gitti, kara toprak misk ile doldu; dünya kendisini süsleyerek, bezenmek istiyor. Bahar rüzgârı eziyetli kışı sürüp, götürdü; parlak yaz tekrar saâdet yayını kurdu. Güneş balık-kuyruğundan (hût), kuzu-burnuna (hamel) kadarolan yerine tekrar döndü. Kurumuş ağaçlar yeşiller giyindi; tabiat mor, al, yeşil ve kızıl renklerle süslendi. Kara yer yüzüne yeşil ipek bağladı; hutay kervanı da bunun üstüne Çin kumaşı yaydı. Düzlükler, dağlar, sahralar ve ovalar bunu yayıp, döşendiler; vâdiler ve yamaçlar al ve yeşil giyerek, süslandiler. Binlerce çiçekler gülerek açıldılar; dünya misk ve kâfûr kokusu ile doldu. Karanfil kokulu bahar rüzgârı esti; dünyanın her tarafı misk ve amber kokusu ile doldu.* (Yusuf Has Hâcib 1959: 16-17)

⁵ *Divan ü Lûgat-it-Türk*'de baharın gelişi bir bayram havasında anlatılmakta, tabiattaki değişiklik, canlanma "Yeryüzüne ipek kumaştan döşek serilmesi, dünyanın nefesinin ısınması, yağmur tanelerinin saçılmasıyla açan inci, mercan çiçeklerinin yer yüzünü cennete çevirmesi ve soğukların artık hiç gelmeyeceği" şeklinde tasvir edilmektedir: *Türlüg çeçek yarıldı/Barçın yadhım kerildi/Uçmak yeri körüldü/Tumlug yana kelgüsüz* (Kaşgarlı Mahmud 1939: 119) *Divan ü Lûgat-it-Türk*'de aylarla ilgili şu bilgiler verilir: “Ayların adlarına gelince: Şehirlerde Arapça ad kullanılır. Göçebe olan ve Müslüman bulunmayan Türkler, yılı dört ayrıma bölerek ad verirler. Her üç ayın bir adı vardır. Yılın geçmesi bununla bulunur: Yeniğün (Nevruz)den sonra İlkbahara “oglak ay”, sonra “uluğ oglak ay” derler; çünkü bu ikinci parçada oglak büyür. Bundan sonra “uluğ ay” denir; çünkü bu parça yaz aylarıdır.” (Kaşgarlı Mahmud 1985: 347-348)

⁶ Nizâmü'l-Mülk de XI. yüzyıl yazarı olarak *Siyasetnâme* adlı eserinde bu bayramdan söz eder. Bu bayramın aynı zamanda yılbaşı olduğunu belirterek Nevruz geleneklerini anlatır. Bkz., <http://www.hakimiyetimilliyeh.org/index.php?news=67>

⁷ Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah zamanında kullanılan Celâlî takviminde yeni yıl 21 Mart'ta başlar. Bkz., <http://www.diyaret.gov.tr/turkish/sureliyayinoku.asp?sayfa=6&sayi=135>

⁸ Hatice Emel Aşa, *Türk'lerde ve Dünyada Nevruz* isimli makalesinde şu bilgileri vermektedir: “Çin kaynaklarına dayanarak Hunların milattan yüzlerce yıl önceleri 21 Mart'ta hazır yemeklerle kira çıktıklarını, bahar şenlikleri yaptıklarını, bugün Nevruz kutlamalarındaki geleneklerin o zamanda da yer aldığını biliyoruz. Aynı gelenekler, Hunlardan sonra Uygurlarda da görülmüş ve bugüne kadar uzanmıştır. Çağdaş Uygur resminde Uygurların Nevruz kutlamalarını temsil eden tablolar yapılmıştır. Nevruz'u İran geleneğine bağlayan Firdevsi'nin Şehnamesi ve diğer kaynaklar yanıltıcıdır. Çünkü Nevruz hakkındaki bilgiler orada XI. yüzyıldan itibaren görülür. Milâttan önceki

Türk dünyasında Nevruz birçok sebebe bağlanarak kutlanmaktadır. Birçok kaynakta Nevruz gününe temel olduğuna inanılan olaylar şu şekilde anlatılır: Kur'an'ın indirilmeye başlandığı gün, Hz. Ali'nin doğum günü, Hz. Ali ile Hz. Fatma'nın evlendiği gün, Hz. Musa'nın âsâsıyla Kızıldeniz'i yarararak kendisine inananları kurtardığı gün, Hz. Yunus'un balığın karnından kurtulduğu gün, insanlığın atası Hz. Âdem'in çamurunun yoğrulduğu gün, Hz. Âdem ve Havva'nın cennetten kovulduktan sonra Arafat Dağında yeniden buluştukları gün, Nuh'un gemisinin karaya oturduğu, İbrahim Peygamberin yakılmak istendiği, Hz. Yusuf'un kuyuya atıldığı, Hz. Musa'nın Mısır'dan ayrıldığı, güneşin Koç burcuna girdiği, gece ile gündüzün eşitlendiği, baharın ve yeni yılın başladığı, Türklerin Ergenekon'dan çıktığı gün şeklinde yorumlanmıştır.

III. Selçuklu ve Osmanlı'da Nevruz Kutlamaları

Selçuklularda Nevruz bayramının eğlencelerle kutlandığı, şenlikler yapıldığı, özel yemekler pişirildiği, özel hediyeler alınıp verildiği bilinmektedir. Selçuklularda yılbaşı, güneşin Koç burcuna girdiği gün olan Nevruz günü olarak kabul edilmiştir. Osmanlı devrinde de Nevruz, çok canlı biçimde kutlanılmıştır. Çeşitli kaynaklarda Osmanlı padişahlarının Nevruz tebriklerini kabul ettiklerini, halkın arasına katılarak Nevruz coşkusuna ortak olduklarını kaydetmekte ve padişahın katıldığı bu törenlere *Nevruz-ı Sultânî* isminin verildiği belirtilmektedir.⁹ Meselâ Ayşe Osmanoğlu, babasını anlattığı hatıralarında, sarayda Nevruz kutlamalarıyla ilgili bilgiler vermektedir. (Osmanoğlu 1984: 106-107)

Saray hekimbaşları tarafından hazırlanan ve “nevruziye” denen çeşitli baharatlardan yapılmış macunların başta padişah ve ailesi olmak üzere bütün saraya ikram edildiği de çeşitli kaynaklarda mevcuttur. Hatta, Nevruz kutlamalarının yapılmasının dinî açıdan sakınca taşımadığı yönünde fetvalar da vardır. Bu fetvalardan biri Şeyhulislâm Ebû Suud Efendi'ye aittir: “*Mesele Nevruz gününde zeyd müselleme eyü libaslarını giyüp yiyüp içse, yaranlarıyla sahrâya gitse, ism lâzım gelir mi? Cevap: Nesne lâzım gelmez.*”

yıllarda Nevruz hakkında İran metinlerinde herhangi bir iz ve kayıt yoktur. Ancak Hunlarda bu kayıtlar mevcuttur.” Bkz., <http://www.hakimiyetimilliyeye.org/index.php?news=67>.

⁹ Klasik Türk şiirinde Nevruzun işlenişini araştıran İrfan Aypay, ‘Nevruz-ı Sultânî’ teriminin 21 Mart tarihinin Celali takviminin ilk günü olmasıyla ilişkili olduğunu söyler. Ayrıca ‘Nevruz-ı Sultânî’nin Nevruz sultan, şah, hüsrev, şehinşah gibi kelimelerle birlikte çokça kullanıldığını dikkat çeker. (Aypay 2005:9).

Nevruz Mecûsî (İslâmiyete aykırı) degüldür, Nevruz sultânî (örfte var olan bir âdet) dir". (Kılıç 2000: 205-206).

"Nevruziye"ler yazarak padişahın Nevruz Bayramı'nı kutlayan Klâsik dönem şairlerinin, ayrıca bu şiirlerle baharın gelişi, cihanın tazelenişi, çiçeklerle bezenişi, tabiatın âdeta yeniden dirilişini ve bu mevsimde yapılan eğlenceleri anlattıklarını görüyoruz.

Osmanlı ailesini çıkarmış olan Kayı Boyu'na mensup Karakeçililerin 21 Mart tarihinde Ertuğrul Gazi'nin türbesi etrafında toplanarak burada bayram yaptıklarını biliyoruz. Bu bayramın bir diğer adı da "*Yörük Bayramı*"dır. Yine günümüzde de devam eden Manisa Mesir Şenlikleri'nin de yukarıda kısaca belirttiğimiz gibi "*nevruziye*" denen çeşitli baharatlardan yapılmış macunların sarayla birlikte, halka ikram etme geleneği şekline dönüştüğü ve Nevruz'la ilgili olduğu bilinmektedir.

IV. Atatürk Döneminde Nevruz

Osmanlı devrinde yapılan Nevruz kutlamaları Cumhuriyetin ilk yıllarında da resmî olarak devam etmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren gösterilmeye başlanan bu hassasiyet; Osmanlı döneminde şu veya bu sebepten dolayı ihmal edilmiş Türk insanına kendi kültürel kimliğini, kişiliğini, benliğini, hüviyetini kazandırma gayretidir. Atatürk, bu sürecin öze dönmekle, kendi kültürel değerlerimize, örfümüze, âdetimize, geleneğimize dönmekle mümkün olacağı inancındadır. Kendi kimliği, kişiliği, millî benliği kazandırılmış olan millete çağdaş olma yolunu açmak daha da kolaydır.¹⁰

¹⁰ Osmanlı devrinde kutlanan Nevruz kutlamaları Cumhuriyetin ilk yıllarında da resmî olarak devam etmiştir. Bu konuda Prof. Dr. Reşat Genç şu bilgileri veriyor: "*Geri planlarda bırakılmış ve unutulmaya yüz tutmuş olan Türk insanına kendi kültür kimliğini, kişiliğini, benliğini, hüviyetini kazandırmak hareketi Atatürk'ün başlattığı bir hareketti. Bu ne ile mümkün olurdu? İşte bu, öze dönmekle, kendi kültürel değerlerimize, örfümüze, âdetimize, geleneğimize dönmekle mümkün olurdu. Bu yüzden Atatürk diyor ki "Bilelim ki, kendi benliğine sahip olamayan milletler başka milletlerin şikârdır", yani yaşayamaz. O yüzden, yine, Atatürk der ki, "Gençlerimize, çocuklarımıza göreceklere eğitimin hududu ne olursa olsun en evvel ve her şeyden evvel kendi geleneklerine, millî ananelerine ve Türkiye'nin bağımsızlığına düşman olan unsurlarla mücadele etmek lüzumu retilmelidir." Millî hareketin özü bu. Diğer taraftan kendi kimliği, kişiliği, millî benliği kazandırılmış olan millete çağdaş olma yolunu açıklamak da Atatürk hareketinin temellerindedir. İşte bu öze dönme, kendi tarihine, kültürüne dönme hadisesi millîciliğin özü idi. Bu yüksek idrakinin icabı olarak, O'nun millî kültür unsurlarının her biri üzerinde, en küçük ayrıntısına kadar çok büyük bir dikkatle durduğunu biliyoruz. Nitekim, Nevruz ile ilgili hassasiyeti bunun bir göstergesi olmuştur. Bilindiği gibi Atatürk 22 Mart 1922 tarihinde Ankara'nın Keçiören semtinde Nevruz şenlikleri düzenletmiş ve kendisi de bu*

1921 yılının 21 Mart günü halkın, öğrencilerin Ankara'nın belirli çayırıklarına, meydan yerlerine toplandıkları, bu törenlere devletin üst yöneticilerinin de katıldığı dönemin matbuatında kayıtlıdır. Ankara'da yapılan kutlamalar Anadolu ile sınırlı kalmamış, Türk Dünyasında da heyecan yaratmıştır.¹¹

1922 yılında Sakarya Zaferi'nden hemen sonra bütün okullara Nevruz-Ergenekon bayramının bir önceki yıl olduğu gibi coşkuyla kutlanması için talimat verilmiştir. Aynı yıl 23 Mart Çarşamba günü meclisin önünde ve Taşhan Meydanı'nda merasimler yapıldığı yönünde bilgiler de *Hâkimiyet-i Millîye*, *Yeni Gün* ve *İkdam* gazetelerinde kayıtlıdır.

Cumhuriyetle birlikte Nevruz'un yeniden gündeme getirilmek istenmesinin esas sebebi Besim Atalay'ın 23 Mart 1921 tarihli *Hâkimiyet-i Millîye* gazetesine yazdığı makaleden kolayca anlaşılmaktadır. Yazının bir bölümünde şöyle denir:

"Bu Ergenekon hâdisesinden çıkacak mühim netice, bizim bugünkü millî mücadelemizle benzeşmesidir. Dokuz kişiden türeyerek düşmanlarından intikam alan Türk soyunun, bugün de kendi varlığına kastedenlere karşı silahlanmış ve yarın muvaffakiyetini temin edeceğine ve Ulu Tanrı'nın yardımı ve milletin gayretleriyle kara günlerden kurtulacağına eminim." (Tural 2000: 343-350)

Yine bu dönemde Behçet Kemal Çağlar tarafından kaleme alınan *Ergenekon* (Çağlar 1982) isimli piyeste de Ergenekon ile Millî Mücadele arasında benzer bir ilişki kurulur:

"Behçet Kemal Çağlar, dönemin tarih ve Türklük anlayışına uygun olarak kaleme aldığı, Ergenekon, Çoban ve Attila isimli oyunlarında, Türk tarihinin uzak dönemlerine gider. Bunlardan ilki Ergenekon piyesidir. Behçet Kemal bu manzum oyunu, Türk milletini uygarlığın kurucusu olarak takdim eder. Yazar, ozanın ağzından Türk milletini şöyle anlatır:

<i>şenliklerde</i>	<i>hazır</i>	<i>bulunmuştur."</i>	Bkz.,
http://www.hakimiyetimilliyehazirbulunmuştur.org/index.php?news=67			

¹¹ Azerbaycan Hükümet Başkanı Neriman Nerimanof'un Mustafa Kemal Paşa'ya Nevruz dolayısıyla çektiği 24 Mart 1921 tarihli telgrafta şöyle denmektedir: "*Cenubi Kafkasya Komiseri, Azerbaycan serbest Harbiye Mektebi Talebeleri, iki bölüklü Süvari Nişancı Türk Alayı askerleri, Türk Milletinin, büyük Nevruz Bayramını tebrik ediyor ve biz ümid ediyoruz ki Azerbaycan İnkılâp Ordusu kahraman Türk Ordusu ile beraber Garp emperyalizmi tazyikinde bulunan Şark milletlerini yakında kurtarırlar. Yaşasın Şark İnkılâp başları Mustafa Kemal!"* Bkz., <http://www.pkkgercegi.net/kultur/sanat/nevruz.htm>

“(…)

Hey Rab! Çıkmam gerekti arşındaki kürsüne

Madem ki ilk demiri koymuştu Türk örsüne

Madem ki ilk kıvılcım sıçramıştı toprağa

Hacet yoktu bir yeni büyüklük yaratmaya

Doldurunca bir demir sapı Türkün elini

Yere diktin demekti etten bir heykelini

…

Ne çok gecikecekti insan olmakta insan

Olmasa Türk ilk seven, ilk inanan, ilk yazan…” (Şengül

2002: 60-61)

Başta tiyatro olmak üzere, bütün edebî türlerde Genç Kalemler hareketiyle başlayan Türk tarihine yönelişin, Cumhuriyetle hız kazandığı görülmektedir. Bütün bunlar, yeni kurulan millî devletin köklerini millî tarihten ve millî kültürden oluşturma gayretidir. Buna kısaca “öze dönme” de diyebiliriz. Atatürk milliyetçiliğinin özü olan bu hareket onun yüksek idrakinin bir gereğidir.

Atatürk’ün milli kültürümüzü oluşturan öğelerin her biri üzerinde en ince ayrıntısına kadar durmasının temel sebeplerinden biri de Türkiye Cumhuriyetini, temeli “Yüksek Türk Kültürü”ne dayanan bir kültür devleti yapmak istemesidir. Nevruz konusunda gösterdiği hassasiyetin böyle bir düşüncenin bir ürünü olduğu kanaatindeyiz.

VI. Sonuç

• Nevruz kutlamaları Türklerde Mete Han zamanından beri görülmektedir.

• Bünyesinde barındırdığı bütün zenginlikleriyle Ergenekon/Nevruz bayramı, Türk kültürünün önemli bir tarihî zenginliğidir.

• Bütün bir Türk Dünyasında kutlanan Nevruz aynı zamanda inançlarla birlikte yorumlanmıştır.

• Türk dünyasındaki örnekler incelendiğinde görülür ki; bayramların özündeki sevgi, kardeşlik ve yardımlaşma ilkeleri Nevruz’un da temel prensibini oluşturmaktadır.

• Cumhuriyetle yeniden hız kazanan Nevruz kutlamaları, yeni kurulan millî devletin köklerini millî tarihten ve millî kültürden oluşturma gayretidir.

Kaynaklar

Aşa, Hatice Emel, (2000), “Nevruz”, *Yeni Avrasya Dergisi*, Mart-Nisan.

Aypay, İrfan, (2005), “Klasik Türk Şiirinde Nevruzun İşlenişi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:VII, Sayı:II, Afyonkarahisar, s.1-12.

Çağlar, Behçet Kemal, (1982), “Ergenekon”, *Ülkü Mecmuası (Seçmeler)*, Ankara.

Ebulgazi Bahadır Han, (1925), *Türk Şeceresi (Şecere-i Türkî)*, (Aktaran: Doktor Rıza Nur), Matba'a-i Âmire, İstanbul.

Genç, Reşat, (1997) *Türk İnanışları İle Millî Geleneklerinde Renkler ve Sarı Kırmızı Yeşil*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Karşılaştırmalı Türk Lehçeler Sözlüğü I, (1991), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.

Kaşgarlı Mahmud, (1985) *Divan ü Lûgat-it-Türk Tercümesi I*, (Çeviren: Besim Atalay), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1985.

Kaşgarlı Mahmud, (1939), *Divanü Lûgat-it Türk*, (Çeviri: Besim Atalay), Ankara.

Kılıç, Filiz, (2000), “Osmanlı Devletinde ve Klâsik Edebiyatımızda Nevruz”, *Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Osmanoğlu, Ayşe, (1984), *Babam Sultan Abdulhamit (Hâtıralarım)*, Ankara.

Şengül, Abdullah, (2002), “Tiyatro Edebiyatımızda Osmanlı Öncesi Türk Tarihinin Etkisi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:IV, Sayı:I.

Tural, M. Âkif, (2000), “Millî Mücadele ve Atatürk Devrinde Nevruz Kutlamaları”, *Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Yusuf Has Hâcib, (1959), *Kutadgu Bilig, II Tercüme*, (Çeviri: Reşit Rahmeti Arat), Ankara.

Yusuf Has Hâcib, (1999), *Kutadgu Bilig*, (Hazırlayan: Reşit Rahmeti Arat), 4. baskı, Ankara.

<http://www.diyaret.gov.tr/turkish/sureliyayinoku.asp?sayfa=6&sayi=135>.

<http://www.hakimiyetimillie.org/index.php?news=67>.

http://www.pkkgercegi.net/kultur_sanat_nevruz.htm.